Dos apunts del «Pròleg» de la segona part del Quixot

Autor: Lluís Batlle i Rossell
Data de publicació: 18-03-2014

D'una lectura atenta del «Pròleg» de la segona part del Quixot, En Lluís Batlle observa dos errors de traducció que explicarien també que l'obra original s'havia d'haver escrit en català

Tot començant a llegir la segona part del Quixot, ja al pròleg he ensopegat amb dues expressions que m'han grinyolat. Com sempre, gràcies a la perspectiva de considerar la tesi, ja tan desenvolupada, que el primer Quixot castellà fou traduït del català. Crec que amb aquestes dues expressions hi puc aportar una mica més de sentit.

Gos! Lladre!
En primer lloc, al pròleg ens expliquen la història d'un boig de Còrdova, que deixava caure una pedra pesada sobre els gossos que trobava:

“En topando algun perro descuydado se le ponia junto, y a plomo dexava caer sobre el el peso, amohinavase el perro, y dando ladridos, y aullidos, no parava en tres calles”.

Seguidament, transcric el que en diu, després de deixar caure la llosa sobre un gos:

“Diole en la cabeça, alçó el grito el molido perro, violo, y sintiolo su amo, assió de una vara de medir, y salió al loco, y no le dexó huesso sano, y cada palo que le dava, dezia, perro ladrón, a mi podenco, no viste cruel, que era podenco mi perro?”.

A l'edició de Barcelona del 1617, hi trobem una puntuació diferent:

“Dezia: Perro, ladrón, a mi podenco? no viste, cruel, que era podenco mi perro?”.

Aquesta puntuació coincideix més amb la forma com l'escriuríem avui en dia; i la traducció anglesa del 1620 hi

coincideix:

“And at every blow that he gave him, he cryes out, Thou Dogge, Thou Thiefe, my Spaniell! Saw'it thou not, thou cruell Villaine, that my Dogge was a Spaniell?”.

Per mi, no té sentit que li digui lladre, ja que el boig no ha robat res. Alhora, qui clava mastegots, a cada mastegot li formula una pregunta. I, a més, l'insulta dient-li gos. I els gossos, quan són ferits, fugen «dando ladridos». Per això, per mi, aquí no ha de dir «Gos, lladre!», sinó «Gos, lladra!». Tant per l'analogia amb els gossos ferits, com l'insult tractant-lo de gos, com perquè l'interpel·la amb una pregunta. Una errada que s'explica si un traductor del català treballa poc atent. Per mi, aquesta explicació té més sentit que una paraula tan deslligada de l'acció com seria el crit de lladre!

Viva el Veynte y Quatro mi señor!
A la mateixa pàgina de la història amb el gos hi trobem una al·lusió fins ara força incomprensible al número vint-i-quatre. Cito l'edició de Madrid del 1615:

“Acomodandome al entremes famoso de la Perendenga, le respondo, que me viva el Veynte y Quatro mi señor, y Christo con todos”.

A l'edició comentada del 1833 de Don Diego Clemencín, aquest ja ens apunta que l'entremès de La Perendenga s'ha ben perdut, i no en sabem res. I no ens diu res del «vint-i-quatre». A l'edició comentada del 1996, d'En Florencio Sevilla Arroyo i Antonio Rey Hazas, del «vint-i-quatre» ens apunten un significat semblant al del DRAE, citant el “Tesoro de la lengua castellana”: “En Sevilla y en Córdoba, y en otros lugares de Andalucía vale lo mesmo que en Castilla regidor, por ser veinte y cuatro regidores en número”.

Per mi, aquesta explicació hi encaixa ben poc. Mirem la traducció anglesa del 1620, que com apunta En Lluís Maria Mandado, estaria feta de manera molt propera a l'original:

“Betaking my selfe to the famous Interlude of Perendenga: I answere him, let the Old man my Master live, and Christ bee with us all”.

Veiem que no hi diu “vint-i-quatre”, ni hi diu “my Lord”, sino “my Master”. I és un cas especial, perquè posteriors revisions i traduccions a l'anglès ja ometen “the Old man” i hi posen “twenty four”. Gràcies a múltiples cerques electròniques per llibres, crec que l'original podria haver dit «que visqui mon vint-i-quatrè Mestre, i Crist amb tots». M'explicaré.

Segons extrec de la viquipèdia, Enric de Villena (1384 - 1484), el conegut Marquès de Villena, fou un gran literat, i considerat molt savi, alhora que va escriure algunes obres en català, tot residint a València. La seva filla, Isabel de Villena, hi és consderada, fins i tot, la primera valenciana coneguda que escriví en català. I d'Enric, hi comenta que fou tan famós, que alguns escriptors i dramaturgs l'incloïen com a personatge dins les seves obres; alguns d'ells, contemporanis d'En Servent, com Quevedo o Ruiz de Alarcón. L'entremès de La Perendenga podria haver parlat d'ell.

I per què vint-i-quatre? Doncs, perquè Enric de Villena, tal com nombroses obres relaten, fou el vint-i-quatrè Mestre de Calatrava, i obtingué el títol de Gran Mestre de Calatrava d'Enric III de Castella. I en molts llibres trobem els mestres de l'Ordre de Calatrava referenciats amb un ordinal, així que l'original certament podria referir-se al Marquès de Villena amb l'ordinal «vint-i-quatrè» (que hauria d'haver estat ben traduït a “vigésimocuarto”) i el títol de Mestre (que ens ha arribat per la traducció anglesa), i potser fins i tot l'anomenava directament pel seu nom, que en tot cas s'hauria perdut a les traduccions condicionades per la censura.

Enric de Villena tingué un pes especial al regne de València, especialment entre literats. I, si la meva interpretació és correcta, aquesta ens apropa més a un Servent valencià escrivint el Quixot. Un Quixot, per raons com la presentada en primera instància aquí, escrit originalment en català.

Lluís Batlle i Rossell,

3 de desembre del 2013